

Dr hab. n. med. Dominik Strzelecki, prof. UM w Łodzi
Klinika Zaburzeń Afektywnych i Psychotycznych
Uniwersytet Medyczny w Łodzi
Ul. Czechosłowacka 8/10, 92-216 Łódź

Łódź, 25.05.2022

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej lek. Juliana Maciaszka

„Zdrowie psychiczne a postawy społeczne w okresie pandemii SARS-CoV-2”

Podjęty przez Doktoranta temat oceniam jako trafny i z oczywistych przyczyn bardzo aktualny. Są to również w zagadnienia bardzo interesujące. Zjawiska pandemiczne nie dotykały Polski w tak silny i bezpośredni sposób od dziesięcioleci, ponadto dostępność rozmaitych informacji, w tym fake newsów i innych zjawisk mających dużą siłę oddziaływania na nasze społeczeństwo, a stojących często w sprzeczności z wiedzą ekspercką powoduje, że opisywana w rozprawie problematyka oprócz aspektów medycznych dotyka również istotnych zagadnień socjologicznych.

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska lek. Juliana Maciaszka jest oparta o 3 artykuły opublikowane w wydawnictwach FRONTIERS i MDPI, które działają w formule otwartego dostępu. Wartości parametrów bibliometrycznych cyklu są wysokie: 10,367 IF i 340 punktów MNiSW, na obecnym etapie kariery naukowej trzeba to uznać za duże osiągnięcie.

Dysertacja liczy 82 strony, na które składa się 8 rozdziałów pracy obejmujących streszczenie w języku polskim i angielskim, wstęp, cel i założenia pracy, materiał i metody badań, cykl publikacji stanowiący podstawę pracy doktorskiej, podsumowanie wyników i wnioski oraz

załączniki (oświadczenie współautorów prac, opinia komisji bioetycznej oraz nota biograficzna i obecny dorobek naukowy Doktoranta). Trzeba nadmienić, że piśmiennictwo autor umieścił w 4 rozdziałach (wstęp, materiał i metoda badań, podsumowanie wyników i wniosków oraz, co oczywiste, w artykułach stanowiących cykl publikacyjny).

Pracę rozpoczyna wstęp, autor przybliży w nim te aspekty pandemii, które będzie eksplorował w trakcie realizacji swojego projektu (pandemia jako przedłużony stres, wpływ pandemii na zdrowie psychiczne, czynniki wpływające na zdrowie psychiczne w okresie pandemii oraz postawy społeczne w okresie pandemii).

W kolejnej części dysertacji Doktorant przedstawia cele pracy, które wprost odnoszą się do tematyki podejmowanej przez kolejne artykuły ujęte w przedstawionym do recenzji cyklu publikacyjnym:

Celem pierwszego z artykułów (Maciaszek J, Ciulkowicz M, Misiak B, Szczesniak D, Luc D, Wieczorek T, Fila-Witecka K, Gawłowski P, Rymaszewska J. Mental Health of Medical and Non-Medical Professionals during the Peak of the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Nationwide Study. *J Clin Med.* 2020;9(8):2527. doi: 10.3390/jcm9082527) było porównanie nasilenia objawów psychopatologicznych wśród przedstawicieli zawodów ochrony zdrowia w porównaniu do przedstawicieli innych zawodów na podstawie ogólnopolskiego badania podczas pierwszej fali pandemii COVID-19. Dodatkowym celem była identyfikacja indywidualnych i instytucjonalnych determinantów zdrowia psychicznego w obu badanych grupach. Analiza objęła ankiety uzyskane od 2039 osób.

Celem drugiego artykułu (Maciaszek J, Lenart M, Misiak B, Grzebieluch J, Gawłowski P, Ciulkowicz M, Łuc D, Szcześniak D, Rymaszewska J. Unknown Enemy and Psychopathological Responses: A Cross-Sectional Nationwide Study Assessing the Knowledge About COVID-19. *Front Psychiatry.* 2021;12:704558. doi: 10.3389/fpsy.2021.704558) była ocena czy wiedza o COVID-19 jest związana z nasileniem

objawów psychopatologicznych podczas rozpoczynającej się drugiej fali pandemii COVID-19. Autorzy postawili hipotezę, że niższy poziom wiedzy na temat COVID-19 wiąże się z wyższym nasileniem objawów psychopatologicznych. Analiza objęła ankiety uzyskane od 1002 osób (choć w streszczeniu dysertacji Autor podaje liczbę 1001).

Z kolei celem trzeciej pracy (Maciaszek J, Lenart-Bugła M, Szcześniak D, Gawłowski P, Borowicz W, Misiak B and Rymaszewska J. Does Mental Health Affect the Decision to Vaccinate Against SARS-CoV-2? A Cross-Sectional Nationwide Study Before the Vaccine Campaign. *Front. Psychiatry.* 2022;13:810529. doi: 10.3389/fpsy.2022.810529) było zidentyfikowanie związków między decyzją o szczepieniu przeciwko SARS-CoV-2 podczas drugiej fali SARS-CoV-2 a czynnikami demograficznymi, zdrowiem psychicznym a także czynnikami związanymi z pandemią. Założeniem pracy była weryfikacja hipotezy, że nasilenie objawów psychopatologicznych, poziom wiedzy na temat SARS-CoV-2 oraz inne czynniki związane z pandemią determinują chęć zaszczepienia. Analiza objęła ankiety uzyskane od 1001 respondentów.

W kolejnym rozdziale przedstawiony jest wstępny opis grupy badanej, metody badawcze, w tym używane narzędzia oraz charakterystyka stosowanych analiz statystycznych, które były wspólne dla cyklu. Bardziej szczegółowy opis powyższych zagadnień (w związku z odrębnościami tematyki i grup badanych) znajduje się w każdym w załączonych artykułach.

Rozdział 6. zawiera cykl publikacji stanowiący podstawę pracy doktorskiej (wersje pełnotekstowe) wraz z odniesieniami do źródła finansowania badań oraz adresu, gdzie można odnaleźć materiały uzupełniające.

W rozdziale 7. (Podsumowanie wyników i wnioski) Doktorant przytacza, a następnie krótko omawia główne wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

W pierwszym artykule Doktorant ze współpracownikami konkludują: „przeprowadzone badanie dostarczyło dowodów na to, że pracownicy medyczni podczas pierwszej fali pandemii byli bardziej narażeni występowanie lęku, bezsenności i objawów somatycznych w porównaniu do przedstawicieli innych zawodów. Dodatkowo, determinanty występowania objawów psychopatologicznych w tych dwóch grupach różniły się w odniesieniu do wieku, obowiązku opieki na osobą starszą lub niepełnosprawną, kontaktu z COVID-19 w pracy i narażenia na COVID-19 bez środków ochrony. Badanie wskazało na występowanie różnic między płciami w nasileniu reakcji psychologicznych, które były niezależne od wykonywanego zawodu. Przedstawione obserwacje stworzyły podstawy do personalizacji interwencji, których celem było przywrócenie dobrostanu psychicznego wśród medyków i przedstawicieli zawodów niemedyycznych z uwzględnieniem kluczowych modyfikowalnych czynników wpływających reakcje psychologiczne podczas pandemii”.

Główne wnioski z drugiej pracy Doktorant z zespołem formułują następująco: „potwierdzono przyjętą wyjściowo hipotezę, wskazującą na występowanie istotnej negatywnej korelacji między poziomem wiedzy na temat pandemii COVID-19 a nasileniem objawów psychopatologicznych, mierzonych za pomocą standaryzowanego kwestionariusza GHQ-28, którą zaobserwowano zarówno w odniesieniu do wyniku ogólnego jak i objawów somatycznych, ciężkiej depresji, dysfunkcji społecznej, lęku i bezsenności”.

Wnioski z trzeciego artykułu: „zaobserwowaliśmy istotnie mniejsze nasilenie objawów psychopatologicznych mierzonych z pomocą skali GHQ-28 wśród osób niechętnych do szczepień, w porównaniu z osobami rozważającymi szczepienie, zarówno pod względem

wyniku całkowitego jak i podskal odnoszących się do objawów somatycznych, ciężkiej depresji, dysfunkcji społecznej, lęku i bezsenności (...). Poziom nasilenia objawów lęku i bezsenności był w sposób istotny ujemnie skorelowany z niechęcią do szczepień, okazując się być odwrotną determinantą niechęci do szczepień (...) „Proszczepionkowa” postawa, była istotnie częściej obecna wśród medyków, respondentów cierpiących na choroby przewlekłe (...), częściej obserwowana wśród respondentów, którzy deklarowali codzienne monitorowanie sytuacji epidemiologicznej, a także istotnie częściej wybierali środki masowego przekazu jako główne źródło informacji o pandemii. „Antyszczepionkowa” postawa była istotnie częściej obserwowana w stosunku do respondentów, którzy zadeklarowali utratę dochodów, utratę dostępu do opieki zdrowotnej, oraz uważali zastosowane ograniczenia epidemiologiczne za nadmierne (...), respondenci z grupy antyszczepionkowej uzyskali istotnie wyższą liczbę poprawnych odpowiedzi w teście wiedzy na temat pandemii COVID-19”.

Pracę zamykają rozdziały zawierające oświadczenia współautorów, opinię komisji bioetycznej oraz notę biograficzną i dorobek naukowy Doktoranta, który robi bardzo dobre wrażenie (publikacje, udział w grantach i projektach badawczych).

Jako recenzent mam kilka uwag do pracy:

Przeprowadzony przed Doktoranta projekt ma charakter badań ankietowych, które oprócz wielu zalet (m.in. możliwość szybkiego dotarcia do dużej grupy docelowej i zautomatyzowania procesu tworzenia bazy danych, niski koszt) mają istotne ograniczenia metodologiczne, wpływające na rzetelność uzyskiwanych danych i tym samym na postrzeganie uzyskiwanych tą metodą wyników i formułowanych konkluzji. W kontekście niniejszej pracy najpoważniejsze znaczenie może mieć brak kontroli czynników

zewnątrznych podczas wypełniania ankiety, brak możliwości zweryfikowania tożsamości i przynależności zawodowej respondentów, kłopoty związane z niskimi kompetencjami informatycznymi ograniczającymi udział m.in. osób starszych oraz ryzyko udzielania (mimo anonimowości) odpowiedzi „słusznych”, np. pro-szczepionkowych u osoby niechętniej szczepionkom, ale obawiającej się, że ankieta może nie być całkowicie anonimowa (skłonności do narracji spiskowych wśród osób negujących szczepionki występuje relatywnie często).

Pewne wątpliwości budzi wybór głównego narzędzia psychometrycznego. Skala GHQ-28 jest narzędziem, które nie pozwala dokonać precyzyjnej oceny stanu psychicznego (np. postawić diagnozę) – mimo potwierdzonej wartości psychometrycznej uzyskane dzięki kwestionariuszowi informacje nie mają szans osiągnąć poziomu, na który pozwala badanie przez lekarza z użyciem dedykowanych skal. Jest oczywiste, że forma badania ankietowego narzuca wykorzystywanie narzędzi samooceniających, ale przez to bardziej szczegółowe ujęcie stanu zdrowia psychicznego respondentów nie jest możliwe. Dodatkowo nasuwa się pytanie, czy wykorzystanie innych, bardziej szczegółowych skal samooceny nie byłoby w tej sytuacji korzystniejsze.

Artykuły włączone do cyklu zostały opublikowane w prestiżowych czasopismach, gdzie poddane były procesowi recenzji i w ich ostatecznym kształcie proces weryfikacji hipotez oceniam jako prawidłowy, tak w odniesieniu do planu i metodologii badania, jak i zastosowanych obliczeń statystycznych. Choć rozumiem, że w artykułach wnioski i dyskusja powinny być prowadzone powściągliwie (ograniczają się do krótkiego komentarza na temat uzyskanych wyników i osadzenia ich w kontekście rezultatów podobnych badań), zabrakło mi nieco szerszej interpretacji uzyskanych wyników, które mogłyby być umieszczone w rozdziale siódmym. Autor podjął próbę opisu niektórych zaobserwowanych zjawisk w ujęciu psychodynamicznym, jest to jednak jedyna próba odejścia od literalnego

rozumienia uzyskanych wyników. Uznaję to za niewykorzystaną szansę do przedstawienia wyników w bardziej rozbudowanym kontekście, przynajmniej w mojej ocenie wyniki załączonych badań znakomicie się do tego nadają - tematyka badań cyklu porusza wiele ważnych zagadnień, które dotyczą zjawisk związanych bezpośrednio z epidemią, ale w szerszym ujęciu mechanizmów funkcjonowania społeczeństwa, w tym podatności na informacje fałszujące rzeczywistość, rozpowszechnienia i roli narracji spiskowych, nieufności.

Wyniki badań dają wiele cennych wskazówek, które można byłoby wykorzystać w tworzeniu przekonującej polityki zdrowotnej - każda populacja ma swoje odrębności i wyniki uzyskiwane w innych krajach mają pod tym względem niższą wartość na naszym gruncie w porównaniu do badań populacji polskiej.

W pracy znalazłem dość liczne błędy interpunkcyjne i literowe oraz kilka błędów składniowych.

Całość zastrzeżeń musi się tu znaleźć dla porządku, moja ocena projektu jest pozytywna, ocenę szczególnie podnosi duża liczebność badanych grup, wysoka jakość dokonywanych analiz oraz bardzo konsekwentne podsumowywanie uzyskanych informacji i ich konkludowanie.

Podsumowując, dysertacja lek. Juliana Maciaszka zrobiła na mnie bardzo dobre wrażenie, na pewno wymagała dużo zaangażowania, grupy respondentów są duże. Dobór narzędzi badawczych jest prawidłowy, spójny z celami badania. Dobór narzędzi statystycznych również oceniam jako dobry. Dostrzegam ponadto, że Doktorant uczestniczył w pracach dojrzałego zespołu badaczy, co pozwoliło na osiągnięcie dobrej jakości danych i opublikowanie ich osiągając wymagania stawiane pracom doktorskim realizowanym tzw. nowym trybem z łatwością.

Podsumowując, dysertację lek. Juliana Maciaszka czytałem z zainteresowaniem. Plan badawczy jest klarowny, realizacja prawidłowa, autor koncentruje się na aktualnych i istotnych zagadnieniach i mimo pewnych uwag, do których Doktorant z pewnością się odniesie, oceniam całość bardzo pozytywnie.

W mojej ocenie rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art.187 ust. 1-4 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. 2018 poz. 1668). Praca napisana jest przejrzysto, Doktorant wykazał się znajomością podjętej tematyki, potrafił dokonać przeglądu źródeł naukowych (w większości bardzo świeżych), skoordynować fazę koncepcyjną oraz zrealizowanie projektu badawczego. Podczas badań zastosowano odpowiednie standardy badawcze, wyniki zinterpretowane są prawidłowo, a wnioski uważam za adekwatne. Rezultaty pracy są w mojej ocenie interesujące, ponadto stanowią oryginalny wkład do naszej wiedzy na różnych aspektów funkcjonowania w pandemii, wnioski mogą posłużyć nam w przypadku pojawienia się podobnych wyzwań epidemiologicznych w przyszłości, choć nie można zapominać, że obecna pandemia jeszcze się nie skończyła.

Stawiam wniosek do Rady Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu o dopuszczenie lek. Juliana Maciaszka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

PROFESOR UCZELNI
Kierownik
Kliniki Zaburzeń Afektywnych i Psychotycznych
Katedry Psychiatrii UM w Łodzi

dr hab. n. med. Dominik Strzelecki